

Nacka tingsrätt
Mark- och miljödomstolen

NACKA TINGSRÄTT
Avdelning 4

INKOM: 2016-12-21
MÅLNR: M 4617-13
AKTBIL: 32

BEMÖTANDE

Mål M 4617-13, överklagad dispens enligt artskyddsförordningen för åtgärder i samband med anläggande av slutförvar för använt kärnbränsle i Forsmark, Östhammars kommun

A. Inledning

Mark- och miljödomstolens underrättelse den 24 november 2016 (aktbil. 31) och därefter erhållet anstånd åberopas.

Sedan domstolen i protokollsbeslut den 24 november 2016 (aktbil. 30) återupptagit handläggningen av målet har Svensk Kärnbränslehantering AB ("SKB") beretts tillfälle att yttra sig över vad som anförts i överklagandeskrifter från Svenska Naturskyddsföreningen ("SNF") och Miljöorganisationernas Kärnavfallsgranskning ("MKG") (aktbil. 2, 4 samt 8-14), Miljörelserens Kärnavfallssekretariat Milkas (aktbil. 6 och 22) samt Folkkampanjen mot Kärnkraft Kärnvapen och Jordens Vänner (aktbil. 5 och 23).

I det överklagade beslutet har Länsstyrelsen beviljat SKB dispens enligt artskyddsförordningen för vissa åtgärder i samband med anläggandet av ett slutförvar för använt kärnbränsle i Forsmark, Östhammars kommun. Dispensen avser åtgärder som enligt beslutet kan skada orkidéer, lummerarter, käppkrokmossa, guckusko, gulyxne, mindre vattensalamander, vanlig groda, vanlig padda, snok, hasselsnok, åkergroda, gölgroda och större vattensalamander. Det bör noteras att SKB inte sökt dispens för hasselsnok och guckusko men att Länsstyrelsen ändå meddelat dispens avseende dessa arter.

Samtliga klagande har yrkat att domstolen, med ändring av Länsstyrelsens beslut, ska avslå SKB:s dispensansökan. Samtliga klagande har hävdatt att rekvisiten i 14 och 15 §§ artskyddsförordningen inte är uppfyllda. De har också haft synpunkter på målets handläggning.

Länsstyrelsen har i aktbil. 21 vidhållit vad som anförts i dispensbeslutet.

B. SKB:s inställning

SKB vidhåller ansökan om dispens och motsätter sig ändring i Länsstyrelsens beslut.

C. Utveckling av SKB:s inställning i dispensfrågan

C.1 Ingen annan lämplig lösning respektive tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse

Samtliga klagande har invänt mot att Länsstyrelsen ansett att kriteriet ”det inte finns någon annan lämplig lösning” i 14 § 1st 1 och 15 § artskyddsförordningen är uppfyllt. De har också invänt mot att Länsstyrelsen ansett att kriteriet ”andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse” i 14 § 1 st 3c artskyddsförordningen är uppfyllt. Klagandena har hänvisat till den pågående tillståndsprövningen av slutförvaret för använt kärnbränsle (domstolens mål M 1333-11) och hävdade att det råder oklarheter rörande slutförvarets tillåtlighet enligt miljöbalken.

SKB har i mål M 1333-11 klargjort att SKB inte påkallar att domstolen avgör målet om artskyddsdispens förrän regeringen avgjort frågan om slutförvarets tillåtlighet. SKB ser därför ingen anledning att nu bemöta vad klagandena anför i denna del.

Först om klagandena, efter det att regeringen avgjort slutförvarets tillåtlighet, skulle vidhålla sina ovan redovisade invändningar mot den meddelade artskyddsdispensen, har SKB anledning att utveckla sin inställning i denna del.

C.2 Upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus försvåras

Naturskyddsföreningen och MKG (fortsättningsvis ”SNF/MKG”) har gjort gällande att dispensansökan ska avslås eftersom en dispens skulle försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos följande arters bestånd i dessas naturliga utbredningsområden, nämligen gulyxne, gölgröda, större vattensalamander, hasselsnok, åkergröda och guckusko.

SNF/MKG har invänt mot tillförlitligheten i prövningsunderlaget och anför bland annat att Länsstyrelsen inte har säkerställt att det finns tillräckligt heltäckande inventeringsunderlag, utan det rör sig om inventeringar av omfattande områden där genomsökningen skett punktvis vid några få tillfällen. SNF/MKG har hänvisat till Länsstyrelsens uttalande att det inte finns något

komplett inventeringsunderlag beträffande gulyxne. De anför också att det i den rapporten om förekomst av gölgröda, större vattensalamander och gulyxne [SKB P-13-03], anges att "ingen av inventeringarna är heltäckande" och att de "snarare är att betrakta som index för jämförelser och uppföljning".

SNF/MKG har även anført att det finns omfattande brister i underlagen för de kompensationsåtgärder som syftar till att uppväga försämringen av bevarandestatus på grund av anläggandet av Kärnbränsleförvaret. De har hänvisat till att Länsstyrelsen ansett att erfarenheterna från att gräva nya dammar för gölgrödor är högst begränsade.

SNF/MKG har erinrat om att möjligheten till dispens enligt EU-domstolen ska tillämpas *restriktivt* och endast då det *vederbörligen konstaterats* att undantaget från förbudet inte kan förvärra en ogynnsam bevarandestatus eller förhindra återställandet av denna. Föreningarna har pekat på att det i EU-kommissionens egen vägledning till skyddet i Art- och habitatsdirektivet betonas att den beslutande myndigheten måste säkerställa att undantagen tillsammans inte ger effekter som strider mot skyddets syften.

SNF/MKG har också anført att Högsta domstolen i domen den 18 juni 2013 i mål T 3158-12 (NJA 2013 s. 613) uttalat att *"Alla aspekter av planerna och projekten ska identifieras med hjälp av bästa möjliga vetenskapliga information och kunnande. En prövning svarar inte mot kraven enligt art- och habitatdirektivet, om den innehåller brister eller saknar fullständiga, exakta och slutliga bedömningar och slutsatser. Det ska vara möjligt att skingra varje rimligt vetenskapligt tvivel i fråga om de planerade arbetenas påverkan på området."*

SKB bestrider att vad SNF/MKG anført ovan utgör skäl för att ändra Länsstyrelsens beslut. SKB hänvisar till vad som anførts i dispensansökan jämte kompletteringar och tillägger följande:

De inventeringar som gjorts i aktuellt område i Forsmark kan inte betraktas som punktvisa. Under SKB:s platsundersökningar i Forsmarksområdet har en omfattande dokumentation av naturvärdena skett. Såväl terrestra, limniska och marina miljöer är noggrant inventerade vilket redovisas i ett stort antal rapporter. Informationen från dessa inventeringar har sammanställts i tre "ekosystembeskrivningar": Löfgren 2008, Nordén et al 2008 samt Wijnbladh et al, 2008. Under förberedelsearbetet för MKB:n för tillståndsansökan avseende KBS 3-systemet har naturvärdesbedömningar också gjorts i flera omgångar för de skogsmarker, våtmarker och sjöar som bedömts innehålla de viktigaste miljöerna. Rikkärren i Forsmark har inventerats utifrån vedertagen metodik som tagits fram av Länsstyrelsen i Uppsala län (Sundberg 2007). Den

kompletta rikkärrsinventeringen har omfattat tolv kärr och därutöver har 53 kärr inventerats utifrån indikatorarter. För två kärr har litteraturuppgifter använts.

Naturvärdesbedömningarna har kompletterats med flera riktade inventeringar för olika arter i samband med upprättandet av dispensansökan enligt artskyddsförordningen. Följande skyddade arter har inventerats särskilt; fladdermus, gulyxne, gölgroda, mollusker, större vattensalamander och trollsländor.

Populationen av gölgroda i Forsmark är troligen den bäst studerade populationen i Sverige. Den inventeringsmetodik som SKB tillämpar för uppföljning är en noggrannare version av den inventeringsmetodik som Länsstyrelsen använder för att inventera förekomst av gölgroda i Sverige. I SKB:s undersökningsmetodik räknas alla grodor som ses och som hörs spela. På eftersommaren genomförs årligen inventering för att registrera reproduktionen. SKB hävdar att denna inventeringsmetodik är mycket heltäckande och tillförlitlig. Det är praktiskt omöjligt att säkerställa att en inventering omfattar det absolut sanna antalet grodor i området. Det kan naturligtvis finnas exemplar av gölgroda som inte upptäcks vid inventeringstillfällena. En ”heltäckande inventering” i den bemärkelsen att den innefattar alla individer i området är en praktisk omöjlighet. SKB:s inventeringar ger en mycket god bild av gölgrodan på populationsnivå och genom de årliga uppföljningar som SKB gör erhålls värdefull kunskap om hur populationen utvecklas i området.

I enlighet med vad som angetts i dispensansökan har SKB fortsatt att genomföra årliga inventeringar av skyddade arter i Forsmarksområdet. Med anledning av den kritik som SNF/MKG framfört i sina överklaganden har SKB valt att nedan i denna inlägga redovisa resultaten av de utredningar som genomförts efter det att dispensansökan lämnades in. SKB har därvid refererat till utredningar och rapporter som har publicerats på SKB:s hemsida (<http://www.skb.se/publikationer/>). Eftersom dessa rapporter därmed är allmänt tillgängliga har SKB inte funnit det nödvändigt att bilägga rapporterna till detta yttrande. SKB åberopar vad som anförts i det refererade materialet till ytterligare stöd för sin dispensansökan. Eftersom det refererade underlaget ger ytterligare stöd för SKB:s ansökan och Länsstyrelsens beslut, behöver underlaget inte prövas av Länsstyrelsen som första instans. Prövningen kan utan olägenhet ske vid domstolen.

Som utvecklas nedan har årlig uppföljning och andra studier genomförts med avseende på gulyxne (se C.2.1), gölgroda (se C.2.2) och större vattensalamander (se C.2.3).

När det gäller erfarenhet av att gräva dammar för gölgroda hänvisar SKB till den restaurering av igenvuxna grodlokaler som skett under Naturvårdsverkets och Länsstyrelsens i Uppsala ledning i området runt Gårdskär, norr om Forsmark (Nilsson 2002, Gylje 2004 och Nilsson 2013). SKB har samlat in kunskap och erfarenheter från detta arbete som sedan vidareutvecklats och anpassats till SKB:s specifika ändamål i Forsmark (se Bilaga K:6 till SKB:s ansökan om dispens). Arbetet med anläggande av sex nya dammar i Forsmark har genomförts utifrån erfarenheter från Gårdskär och de principer som redovisats i dispensansökan. Fyra nya dammar grävdes under februari 2012 och ytterligare två i februari 2014. Livsmiljöerna i dessa har följts genom årliga karteringar av bottenvegetation och bottenfauna samt vattenkemiska undersökningar. Även förekomst av gölgroda och större vattensalamander i dessa dammar har inventerats årligen. Efter säsongen 2016 kan det konstateras att två av de nya gölarna fungerar så pass bra som gölgrodelokaler att reproduktion bekräftats i två respektive tre på varandra följande år. Detta trots att inga grodor flyttats till dessa helt nya lokaler. Gölgrodor har självständigt hittat dessa lokaler och använt dem för reproduktion. Kolonisering av de nya lokalerna har alltså skett genom naturlig spridning av arten.

Större vattensalamander, som trivs i samma habitat som gölgroda, har observerats i samtliga anlagda gölar vid minst något av inventeringstillfällena 2012-2016. Vid inventeringen 2016 observerades flest individer i en av de anlagda gölarna, faktiskt dubbelt så många individer som i den lokal som hade näst flest observationer. Det uppföljande arbetet visar att de principer och kriterier för de nya dammarna som beskrivits i dispensansökan är effektiva och fungerar i praktiken.

C.2.1 Gulyxne

När det gäller gulyxne (*Liparis loeselii*) har SNF/MKG i huvudsak invänt följande:

”Arten är klassad som sårbar (VU) och har inte gynnsam bevarandestatus i länet [Länsstyrelsens beslut, sidan 13]. Enligt Naturvårdsverkets vägledning till gulyxne har arten och dess livsmiljö, rikkärren, gått ”kraftigt tillbaka” under hela 1900-talet och ”endast en liten rest finns kvar”. Negativ påverkan på hydrologi och hydrokemi kritisk för arten (bilaga 2). Det gäller inte bara direkt påverkan som dikning av själva lokalerna, utan även förändringar i hydrologin på rätt stora avstånd från lokalerna som på något sätt kan påverka arten, enligt vägledningen. Vi anser det inte tillfredsställande utrett hur artens bevarandestatus påverkas av förändringen i markhydrologi och om de kompensande åtgärder som redovisas i ansökan har avsedd effekt. Beskrivningen av vattentillförseln är alltför hypotetisk. Föreningarna anser att det inte är säkerställt att metoderna fungerar och hur populationens bevarandestatus kommer

att påverkas, särskilt med beaktande av ArtDatabankens uppgift om att beståndet utgör cirka 1 procent av den nationella populationen och har en roll som länk i mellan de mindre delpopulationerna utmed Upplandskusten [se ArtDatabankens remissvar till SKB:s komplettering i ärendet den 31 mars 2012]. Över huvud taget saknas en kvalificerad bedömning i länsstyrelsens beslut och underlagen av hur gulyxnebeståndets bevarandestatus kan påverkas som behandlar påverkan på individantal, utbredningsområde och konnektivitet mellan bestånden i området och utanför.”

SKB anför följande:

Vid tidpunkten för dispensansökan hade gulyxne påträffats i fyra våtmarker i Forsmarksområdet. En av dem ligger inom det område som, enligt mycket försiktiga (pessimistiska) beräkningar, skulle kunna påverkas av en grundvattenavsänkning till följd av uppförande och drift av Kämbränsleförvaret. Ytterligare två av våtmarkerna ligger i nära anslutning till områden som skulle kunna påverkas av en grundvattenavsänkning.

Det är känt att gulyxne påverkas menligt av dikning av våtmarker, vilket beskrivits i dispensansökan. SKB kommer att vidta långtgående åtgärder i form av injektering och tätning av sprickor för att begränsa inläckage av grundvatten till undermarksanläggningarna. Om påverkan på grundvattennivåer vid känsliga objekt trots detta skulle uppkomma har SKB föreslagit infiltration av vatten från markytan som skyddsåtgärd. SKB menar att rapporten P-11-04 som utgör bilaga till dispensansökan beskriver infiltration i våtmarker på ett såväl detaljerat som trovärdigt sätt. Vidare tydliggjordes det i ansökningsunderlaget att SKB avsåg att genomföra en pilotstudie för att verifiera principerna för infiltration i våtmarker. I ansökningsunderlaget pekade SKB på de ytterligare utredningar som skulle göras för att snabbt kunna sätta in konstgjord infiltration om en sänkning av grundvattenytan på grund av SKB:s verksamhet skulle bli verklighet samt behovet av att genomföra en pilotstudie.

I rapporten P-11-04 beskrevs kända och potentiella lokaler för gulyxne i området och dessutom bedömdes artens spridningsområde. Genom möjligheten att vid behov sätta in infiltrationsåtgärder gjordes bedömningen att även de kärr som eventuellt kunde påverkas av en grundvattensänkning skulle behålla sin funktion och därmed skulle inte konnektiviteten mellan olika lokaler påverkas. Det gäller även Forsmarksområdet som helhet i en länk av delpopulationer längs upplandskusten. Därmed besvarades också frågan om risken för påverkan på artens bevarandestatus.

Sedan dispensansökan lämnades in har följande kunskap tillkommit.

Pilotstudien med infiltration i ett rikkärrsområde med gulyxne har genomförts (Werner et al, 2014). Den visar att det är möjligt att styra vattennivån i våtmarker på ett kontrollerat sätt och att vatten kan infiltreras genom morän för att stiga upp i våtmarken. En sammanfattning av pilotstudien har givits in till domstolen i mål M 1333-11 om kärnbränsleförvaret, bilaga K:15. Pilotstudien verifierar de principer som beskrevs i dispensansökan rörande möjligheten och effekten av att som skyddsåtgärd infiltrera vatten i rikkärrmiljöer.

Uppföljning av gulyxnebeståndet i Forsmarksområdet sker sedan 2012 genom årliga inventeringar (Collinder 2013, Collinder 2014, Collinder 2015, Collinder & Zachariassen, 2016). Inventeringen omfattar alla våtmarker som ligger i och nära de områden som enligt mycket försiktiga (pessimistiska) beräkningar skulle kunna påverkas av en grundvattenavsänkning och som bedöms ha förutsättningar för förekomst av gulyxne. Under den tid som inventeringarna genomförts har en mycket stor ökning av antalet individer skett. Inventeringstrycket, som innebär att marken inom området trampas, bedöms ha en positiv effekt på rikkärrmiljöerna, vilket i sin tur ger bättre förutsättningar för gulyxne (Collinder, 2015).

Gulyxnebeståndet i Forsmarksområdet måste anses vara livskraftigt. Vid inventeringen år 2016 hittades orkidéen i tio olika våtmarker med sammanlagt över 1100 exemplar.

År 2015 påbörjades en utvärdering av olika skötselmetoder (bland annat slätter) för att ta reda på hur våtmarkerna i Forsmark ska skötas på bästa sätt för att säkra populationen av gulyxne (Eriksson et al 2016). En uppföljande inventering gjordes 2016 och utvärderingen fortsätter. SKB bedömer att slätter kommer att ske av 4-5 hektar rikkärr.

Gulyxne är numera klassad som NT (Nära hotad) istället för VU (Sårbar) vilket var fallet år 2011 när dispensansökan gjordes. Det innebär att arten inte längre betraktas som hotad. Den förändrade bedömningen beror till stor del på att nya starka lokaler har upptäckts i Norduppland (uppgifter från ArtDatabanken <http://artfakta.artdatabanken.se/taxon/980>).

Den kunskap som tillkommit efter Länsstyrelsens beslut bekräftar SKB:s tidigare bedömningar om att artens bevarandestatus inte påverkas negativt av den planerade verksamheten.

C.2.2 Gölgroda

När det gäller gölgrodan (*Rana lessonae*) har SNF/MKG i huvudsak invänt följande:

”Även gölgrodan är klassificerad som sårbar (VU) enligt ArtDatabanken och har enligt Länsstyrelsen inte gynnsam bevarandestatus i länet. Enligt ArtDatabanken är artens känslighet

för lokala miljöförändringar stor och utdöenderisken på grund av slumpmässiga populationsfluktuationer betydligt större än hos vitt spridda arter, på grund av arten bara finns på få lokaler i ett geografiskt begränsat område. Under år med särskilt kallt och dåligt väder kan reproduktionen misslyckas helt [ArtDatabankens artfaktablad för gölgroda, www.artfakta.se/Artfaktablad/Rana_Lessonae_100119.pdf]. På grund av att den svenska förekomsten etablerats av ett mindre antal individer, uppvisar gölgrodan i Sverige en mycket begränsad genetisk variation. Den visar emellertid inte några tecken på inavelsdepression. Forskning visar att den svenska populationen emellertid anpassat sig och bildat en egen variant som bland annat har hög tålighet mot låga temperaturer jämfört med den kontinentala populationen. Den låga genetiska variationen bidrar emellertid till att populationen kan ha svårt att anpassa sig även till små förändringar (Orizaola et al, Climatic adaptation in an isolated and genetically impoverished amphibian population, publicerad i Ecography 33, 2010). Enligt föreningarnas mening talar artens känslighet för att helt undvika ingrepp i artens fortplantningsområde. Liksom för gulyxne saknar vi en kvalificerad bedömning av hur artens bevarandestatus kan påverkas som behandlar påverkan på individantal, utbredningsområde och konnektivitet mellan bestånden. Den senare frågan är avgörande med tanke på artens korta förflytningsradie under någon kilometer.”

SKB anför följande:

SKB instämmer i bedömningen om att gölgroda är en känslig art och har därför föreslagit omfattande skyddsåtgärder för att gynna och skydda den lokala populationen i Forsmarksområdet. Gölgroda planterades in i Forsmarksområdet 1993 (Gylje, 2004) som ett försök att utöka utbredningsområdet i en del av Uppland där arten inte var etablerad men där goda förutsättningar fanns. Arten har sedan dess spridit sig till flera gölar.

I underlaget till dispensansökan angavs att om inga åtgärder vidtas riskerar SKB:s verksamhet att påverka populationen av gölgroda negativt. I underlaget föreslogs ett antal åtgärder för att säkerställa att populationen av gölgroda inte minskar. SKB åtog sig att anlägga fyra nya gölar för gölgroda som ersättning för den förlust av livsmiljöer som sker i samband med utfyllnad av befintliga gölar. SKB har också åtagit sig att genom injektering och tätning av sprickor begränsa inläckage av grundvatten i undermarksanläggningarna. Om en påverkan på grundvattennivåer vid känsliga objekt trots allt skulle uppkomma har SKB angett infiltration från markytan som skyddsåtgärd. Genom de åtgärder som SKB åtagit sig att genomföra i ansökan och som Länsstyrelsen i sitt beslut senare har angett i villkor, anser SKB att det är ställt utom rimligt tvivel att populationen av gölgroda i Forsmark inte kommer att påverkas negativt av den

planerade verksamheten och därmed kommer inte heller artens bevarandestatus att påverkas negativt.

Sedan dispensansökan lämnades in har följande kunskap tillkommit.

Årlig uppföljning av gölgroda har skett i Forsmarksområdet sedan 2012. År 2016 konstaterades förekomst av gölgroda i 16 gölar och reproduktion bekräftades i sex av dem (genom förekomst av yngel/smågrodor). Under de inventeringar som genomförts 2012-2016 har gölgrodor observerats endast i en av de tre gölar som ska fyllas igen (den norra gölen). Tidigare observationer av gölgroda i den mellersta gölen har inte upprepats, vilket inte är förvånande eftersom även rovfisk (bl.a. abborre och gädda) påträffades i denna göl (se rapport P-11-04 som utgjorde bilaga till dispensansökan).

Sedan dispensansökan lämnades in har sammanlagt sex nya dammar för gölgroda anlagts i Forsmarksområdet, alltså två fler än vad som angavs i dispensansökan (se avsnitt C.2). I två av de nya dammarna registrerades reproduktion under 2016, för andra året i rad i den ena och för tredje året i rad i den andra. Förekomst och reproduktion av gölgroda i de nya gölarna har skett genom naturlig spridning från befintliga gölar.

Vid inventeringarna av gölgroda i Forsmark år 2016 noterades en naturlig spridning av populationen österut. Vid tidigare inventeringar har inga fynd öster om sjön Bolundsfjärden registrerats men år 2016 observerades gölgroda i sex lokaler öster om Bolundsfjärden, utan att populationen hade lämnat några av de tidigare dokumenterade lokalerna. Populationen av gölgroda verkar således livskraftig i Forsmarksområdet.

Under gölgradans spelperiod år 2016 (sex veckor i maj-juni) genomförde SKB daglig inventering vid fem utvalda gölar (Karlsson et al 2016). Syftet med denna "intensivinventering" var att undersöka naturliga variationer i observationerna och, om möjligt, koppla gjorda observationer till parametrar som väderförhållanden, vattentemperatur etc. för att kunna optimera framtida inventeringsinsatser.

Som nämnts ovan (avsnitt C.2.1) har en pilotstudie genomförts, vilken visar att det är möjligt att styra vattennivåer i våtmarker genom infiltration på det sätt som redovisats i dispensansökan (Werner et al, 2014).

SKB har tagit fram en skötselplan för sitt skogliga markinnehav i Forsmark. Planen anger hur skötseln av bland annat skogsområden mellan gölarna ska utföras för att hänsyn ska tas till

gölgrodans behov att kunna förflytta sig mellan de olika lokalerna. Detta borgar för att konnektiviteten mellan områdets olika grodlokaler kan bibehållas och stärkas.

Den information som tillkommit efter Länsstyrelsens beslut bekräftar SKB:s bedömning att artens bevarandestatus varken lokalt eller regionalt kommer att påverkas negativt av den planerade verksamheten.

C.2.3 Större vattensalamander

När det gäller större vattensalamander (*Triturus cristatus*) har SNF/MKG invänt följande:

”Arten är inte längre rödlistad och bedöms ha gynnsam bevarandestatus. Artens population är vikande i antal enligt Naturvårdsverkets rapportering till EU-kommissionen enligt art- och habitatdirektivet [www.naturvardsverket.se/upload/nyheter-och-press/Arter_boreal.pdf]. Arten är känslig för förändringar i pH-värde, alkalinitet och nitrithalter i vatten, vilket gör det olämpligt att ingripa i artens livsmiljöer (bilaga 3).”

SKB anför följande:

SKB instämmer i beskrivningen av artens känslighet. Större vattensalamander finns i samma gölar och landmiljöer som gölgroda, men vattensalamandern är mindre kräsen. Vid tidpunkten för dispensansökan hade arten hittats i två gölar som bedöms påverkas av grundvattensänkning. Den förväntades finnas i flera gölar. SKB har inte bedömt att förändring av pH, alkalinitet eller nitrithalter ska uppkomma till följd av anläggandet eller driften av slutförvaret, men en torrare miljö skulle kunna inverka negativt på salamanderbeståndet. Genom de åtgärder som vidtas för att förhindra detta (infiltration, samt anläggande av nya gölar) bedöms populationen dock inte påverkas negativt.

Sedan dispensansökan lämnades in har följande kunskap tillkommit.

Årlig uppföljning av större vattensalamander har skett sedan 2012. Under dessa år har antalet observationer varierat mellan olika gölar men i alla inventerade lokaler utom en har större vattensalamander hittats vid minst ett inventeringstillfälle (sammanlagt inventeras 16 gölar). Den göl som helt verkar sakna större vattensalamander är den mellersta av de tre gölar som ska fyllas igen. I den södra av dessa gölar har ett exemplar av större vattensalamander hittats vid ett tillfälle (2014) medan arten har hittats vid fyra av fem inventeringstillfällen i den norra gölen.

C.2.4 Hasselsnok

När det gäller hasselsnok (*Coronella austriaca*) har SNF/MKG invänt följande:

”Arten är klassad som sårbar (VU). Någon klar bild av nuvarande utbredning finns inte enligt ArtDatabanken, och populationsstorleken är dåligt känd. Det är dock sannolikt att totalpopulationen minskat avsevärt under senare decennier till följd av förändrad markanvändning i odlingslandskapet. Det är oklart hur skötselåtgärderna som ingår i ansökan ska gynna hasselsnok, eftersom man inte har någon kännedom om var, eller om, arten förekommer i området. Föreningen anser inte att förutsättningarna för dispens är uppfyllt.”

SKB anför följande:

Enligt uppgifter hämtade från ArtDatabanken karaktäriseras hasselsnokens biotoper av tät markvegetation och arten anträffas ofta på blockrik eller sandig mark i solexponerat läge. Exempel på biotoper är lövskogsbryn, ljung- och hagmarker samt hällar med gles tallskog.

Utifrån denna information bedömer SKB att hasselsnok inte förekommer i Forsmarksområdet då miljöerna i området inte är lämpliga för arten och att om hasselsnok ändå skulle förekomma i området kommer arten inte påverkas av grundvattensänkningar eftersom den föredrar torra miljöer. Artens bevarandestatus bedöms därför inte påverkas negativt av den planerade verksamheten och SKB har inte ansökt om dispens för arten.

C.2.5 Åkergroda

När det gäller åkergroda (*Rana arvalis*) har SNF/MKG invänt följande:

”Arten är inte rödlistad och har gynnsam bevarandestatus nationellt. Åtgärderna som bolaget söker dispens för, igenfyllnad av dammar och förändringar i markhydrologin, kan dock påverka åkergradans bevarandestatus lokalt enligt Länsstyrelsens beslut (sid 14). Då det rör sig om en art som omfattas av art- och habitatdirektivets strikta skydd i bilaga 4, borde denna bedömning åtminstone inneburi ett krav på närmare kartläggning och inventering av åkergradans utbredning i området (jmf dåvarande regeringsrättens uttalande den 8 februari 2005 i RÅ 2004 ref. 44, då en kommun underlåt tit att undersöka den närmare utbredningen av större vattensalamander vid planläggning). Föreningarna anser av dessa skäl att dispensen inte kan godtas.”

SKB anför följande:

Vid den planläggning som var aktuell i det rättsfall som SNF/MKG åberopat hade kommunen inte undersökt om större vattensalamander fanns i det tilltänkta planområdet, inte gjort någon bedömning av om detaljplanen skulle påverka den aktuella arten och inte heller ansökt om artskyddsdispens. Förhållandena är alltså andra än de som gäller i dispensmålet. SKB har förutsatt att åkergroda finns i Forsmarksområdet och bedömt att arten kan påverkas av den planerade verksamheten. SKB har därför sökt dispens. De åtgärder som vidtas för gölgroda och större vattensalamander kommer också att gynna åkergroda vilket gör att artens ekologiska kontinuitet kan vidmakthållas. Därmed bedöms inte artens bevarandestatus påverkas negativt av den planerade verksamheten.

C.2.6 Guckusko

När det gäller Guckusko (*Cypripedium calceolus*) har SNF/MKG invänt följande:

”Arten är fridlyst och upptagen i art- och habitatdirektivets bilaga 4. Arten är inte längre rödlistad i Sverige. De största hoten mot guckusko är uppgrävning, markslitage, dikning och slutavverkning. Enligt Naturvårdsverkets handbok ska åtminstone antalet individer av guckusko fastställas innan beslut om dispens: ”För att länsstyrelsen ska kunna bedöma bevarandestatusen bör antal individer som kan påverkas anges i ansökan, likaså möjlig indirekt påverkan långsiktigt. En åtgärd som gör att artens bevarandestatus inte längre kan anses gynnsam är inte tillåten” [Naturvårdsverkets handbok till Artskyddsförordningen, utgåva 1 april 2009, del 1, bilaga 8]. Det har kommit till föreningarnas kännedom att SKB har sökt och erhållit undantag från terrängkörningslagen för körning med terrängfordon i samband med anläggningen av infiltrationsförsök i området (bilaga 4) [Länsstyrelsen i Uppsala län, beslut den 23 augusti 2012 i Dnr. 523-3959-12]. Detta kan ge skador på guckuskobestånden i området. Enligt Naturvårdsverkets vägledning från 2011, kan körskador i terräng lätt ge upphov till lokalt ändrad hydrologi som kan vara mycket skadlig på guckuskobestånden (bilaga 5 [Naturvårdsverket, Guckusko, vägledning för svenska arter i habitatdirektivets bilaga 2 NV-01162-10]. Sammantaget finns det starka skäl att anse att Länsstyrelsens beslut inte är tillräckligt väl underbyggt för att efterleva kraven i lagstiftningen.”

SKB anför följande:

Guckusko är en skogsorkidé och finns på frisk till fuktig mark. Arten har sin svenska huvudutbredning i norra Uppland-Gästrikland och i Jämtlands kalkområden. Arten har en gynnsam bevarandestatus. Guckusko finns uppgiven från en lokal i undersökningsområdet. Lokalen

ligger utanför områden som, enligt mycket försiktiga (pessimistiska) beräkningar, kan komma att påverkas av en grundvattenavsänkning.

Den enda kända lokalen med guckusko ligger långt från det område där SKB genomförde infiltrationsförsöket. Inför arbeten i fält görs en rutinmässig kontroll mot en s.k. tillgänglighetskarta där information om områdets naturvärden inklusive rapporterade förekomster av skyddade arter från ArtDatabanken och SKB:s egna inventeringar samlats. Vidare görs en fältkontroll av det berörda området vid fältarbete av erfaren ekolog. Denna procedur tillämpades vid infiltrationsförsöket och guckusko hittades inte i berörda områden, varken vid den rutinmässiga kontrollen eller vid fältkontrollen.

Den lokala eller regionala populationen av guckusko bedöms inte påverkas av SKB:s planerade verksamhet, inte heller påverkas den gynnsamma bevarandestatus som gäller för arten. SKB har därför inte ansökt om dispens för guckusko.

D. Målets handläggning

SKB uppfattar att domstolen avser att handlägga målet så att frågan om dispens kan diskuteras vid huvudförhandlingen i mål M 1333-11. SKB har ingen erinran mot en sådan handläggning och vill i detta sammanhang nämna att den rättsutveckling som skett under de senaste åren, jfr. särskilt avgörandena MÖD 2016:1 (Klinthagen) och MÖD:s dom 2016-11-17 i mål M 3129-16 (Cementa i Skövde), kan leda till slutsatsen att dispens inte behövs i vissa fall. Även detta bör diskuteras vid den kommande huvudförhandlingen.

E. Övrigt

SKB utgår från att domstolen följer upp föreläggandena enligt aktbil. 18 och 19 och tar ställning i talerätsfrågan.

Stockholm den 20 december 2016

Svensk Kärnbränslehantering AB, genom

Per Molander

(enligt fullmakt)

Referenser:

- **Collinder, P, 2013.** Inventering av gölgroda, större vattensalamander och gulyxne i Forsmark 2012. Monitering Forsmark. SKB P-13-03, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Collinder, P, 2014.** Inventering av gölgroda, större vattensalamander och gulyxne i Forsmark 2013. SKB P-14-02, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Collinder, P, 2015.** Inventering av gölgroda, större vattensalamander och gulyxne i Forsmark 2014. SKB P-15-02, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Collinder, P, Zachariassen, E, 2016.** Inventering av gölgroda, större vattensalamander och gulyxne i Forsmark 2015. SKB P-16-01, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Eriksson Å, Bergsten A, Collinder P, 2015.** Basininventering av gulyxne inför skötsel av våtmarker i Forsmark 2015. SKB P-16-02, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Gylje S, 2004.** Gölgrodor och trollsländor längs Nordupplands kust. En sammanfattning av två inventeringar och ett restaureringsarbete. Länsstyrelsens meddelandeserie 2004:18
- **Karlsson, M, Johansson, L, Nordén, S, 2016.** Spelintensitet och abundans hos gölgroda under lekperioden 2016 i Forsmarksområdet SKB P-16-23, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Löfgren A, 2008.** The terrestrial ecosystems at Forsmark and Laxemar-Simpevarp. Site descriptive modelling SDM-Site. SKB R-08-01, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Nilsson J, 2002.** Rapport om restaurering av småvatten i Häckskär, östra Gårdskär. Stockholm: Naturvårdsverket
- **Nilsson J, 2013.** 2009 års inventering av gölgroda (*Rana lessonae*) i Norduppland. Länsstyrelsens meddelandeserie 2013:02
- **Nordén S, Söderbäck B, Andersson E, 2008.** The limnic ecosystems at Forsmark and Laxemar-Simpevarp. Site descriptive modelling, SDM-Site SKB R-08-02, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Sundberg S, 2007.** Instruktion för inventering av rikkärr. Version 2.0. Länsstyrelsen i Uppsala län
- **Werner, K, Mårtensson, E, Nordén, S, 2014.** Kärnbränsleförvaret i Forsmark. Pilotförsök med vattentillförsel till en våtmark. SKB R-14-23, Svensk Kärnbränslehantering AB
- **Wijnbladh E, Aquilonius K, Floderus S, 2008.** The marine ecosystems at Forsmark and Laxemar- Simpevarp. Site descriptive modelling, SDM-site. SKB R-08-03, Svensk Kärnbränslehantering AB